

In de maalstroom

Een staat van het gezinsbeleid in Vlaanderen

2022

Gianni Loosveldt & Kathleen Emmery

Kenniscentrum Gezinswetenschappen

Colofon

Referentie Loosveldt, G. & Emmery, K. (2023). In de maalstroom. Een staat van het gezinsbeleid in Vlaanderen 2022. Schaarbeek: Kenniscentrum Gezinswetenschappen (Odisee).

Contact Odisee - Kenniscentrum Gezinswetenschappen
Huart Hamoiriaan 136, 1030 Schaarbeek
02-240 68 40
kcgezinswetenschappen.odisee.be
kcgezinswetenschappen@odisee.be

Inhoud

Colofon	2
Inhoud	3
1. Inleiding.....	4
2. Gezinsbeleid en het perspectief op partner-, gezins- en familiale relaties	6
3. Gezinsbeleid en ondersteuning van gezinnen	9
4. Gezinsbeleid en het vergelijkende perspectief.....	13
5. Responsabiliserend perspectief	16
6. Gezinsbeleid en het perspectief op genderverhoudingen	18
7. Gezinsbeleid en het verzoenen van gezinsleven met professionele arbeid.....	21
8. Gezinsbeleid als geïntegreerd gezinsbeleid	23

1. Inleiding

Het gezinsbeleid van 2020 vatten we onder de noemer 'Met de nodige afstand'. In 2021 zagen we 'Golfbrekers' en voor 2022 vonden we het beeld van een draaikolk, een maalstroom niet overdreven.

Begin vorig jaar waren de publieke corona-uitgaven al opgelopen tot 36,4 miljard euro, waarvan 14,2 bestond uit inkomenssteun. Gaandeweg kwam het beleid uit de wurggreep van de pandemie. Andere redenen zorgden ervoor dat het beleid in de maalstroom bleef.

We noemen er drie:

- Ten eerste, de tweede Russische invasie van Oekraïne bracht een grote vluchtelingenstroom op de been. Veel gezinnen boden spontaan een onderkomen aan. Met [#PlekVrij](#) riep de federale overheid gezinnen op om onderdak te bieden aan Oekraïense vluchtelingen.
Zonder de goodwill van gastgezinnen in 2022 was de opvangcrisis vandaag nog véél groter. De dank die de [Koning](#) uitsprak in zijn Kerstboodschap voor de gastgezinnen hoorden we niet of nauwelijks bij beleidsmakers.
- Een tweede reden ligt bij de energiecrisis en het koopkrachtverlies. Bij het uitbreken van de oorlog aan onze Europese oostgrens bedroeg de inflatie al [7,6%](#). De oorlog versterkte de energiecrisis en in oktober piekte de inflatie met 12,3%. De sterk gestegen energieprijzen van stroom en gas maalden in vele hoofden.
Ook gezinnen die niet gekend zijn als arm ondergingen de zegeningen van de liberalisering van de energiemarkt. 'De [komende vijf tot tien winters](#) zullen moeilijk worden', stelde de premier in volle zomer. [De tijdelijke BTW-verlagingen, tijdelijke uitbreidingen van het sociaal tarief en eenmalige toelagen](#) werden aan elkaar gebreid.
Er was minstens de perceptie van een onmachtige overheid die onvoldoende de basisvoorzieningen kan garanderen.

- Tien jaar na de goedkeuring van het decreet-kinderopvang, kwam het tot een implosie als het al geen meltdown was. De relatief hoge capaciteit is op drijfzand gebouwd. De derde reden voor de overheidskramp. Dramatische berichten van soms noodlottig geweld in de kinderopvang, die er elk jaar wel waren, zorgden nu voor een stroomversnelling met de afloop die we kennen.
Signalen rond de integriteit van baby's en peuters in de kinderopvang kregen binnen het overheidsapparaat onvoldoende opvolging.
Dat was minstens de perceptie.
Het schendt het vertrouwen van gezinnen in de overheid. Het is ook lastig omdat het gezinsbeleid zélf van het werkveld verwacht om adequaat met verontrusting te kunnen omgaan.
De [parlementaire onderzoekscommissie](#) bracht disfuncties aan het licht in het overheidsapparaat. Men kan daar zeer verbolgen over zijn, maar de vraag is of een aantal ervan niet terug te voeren zijn tot eerdere, bewuste beleidskeuzes.
Zo werd, in 2006, de toezichtsoopdracht binnen WVG in 2006 gescheiden van de functionele agentschappen binnen het beleidsdomein. Die opdracht staat sindsdien organiek los van Opgroeien. Dit gebeurde onder de vlag van wat [Beter Bestuurlijk Beleid](#) werd genoemd.

Centraal in elke analyse van het gezinsbeleid staat de vraag hoe overheden gezinnen benaderen. Wat moet het gezinsbeleid doen of laten? Is er sprake van een coherente visie? Zijn er meerdere drijfveren? Zijn gezinnen ook iets méér dan dragers van koopkracht wanneer ze als 'onze gezinnen' worden vernoemd naast 'onze bedrijven' in de Vlaamse '[Septemerverklaring](#)' of de federale '[State of the Union](#)'? Zijn er perspectieven die zwaarder doorwegen?

2. Gezinsbeleid en het perspectief op partner-, gezins- en familiale relaties

Laat ons beginnen met het gezinsbeleid als een beleid dat partner-, gezins- en familiale relaties vorm geeft en dat al dan niet ruimte laat voor diversiteit. Kent het gezinsbeleid meer dan enkel het klassieke kerngezin? Houden we nog rekening met kroostrijke gezinnen?

- Een modernisering van het [afstammingsrecht](#) komt er aan. Het moet tegemoet komen aan de verschillende samenlevingsvormen. Eind vorig jaar nam de [Europese Commissie](#) een voorstel aan om de regels van het internationaal privaatrecht voor afstamming binnen de Europese Unie te harmoniseren. Dit leidt ertoe dat de afstamming die in een bepaalde lidstaat is vastgesteld, ook in alle andere lidstaten moet worden erkend. Of het nog tot een regeling komt rond [draagmoederschap](#) in de Kamer, is koffiedik kijken. Het is duidelijk dat hierrond diverse opvattingen leven, onder meer rond het juridische ouderschap bij de geboorte van het kind.
- Ook op de aanpassingen rond [gezinshereniging](#) is het nog wachten. Deze moeten de voorwaarden in overeenstemming brengen met de Europese rechtspraak.
- Het federale [MIRIAM-project](#) werd in 2022 opgeschaald. 33 OCMW-projecten krijgen samen 4,5 mioe EUR. Zij zullen jaarlijks minstens 1.000 alleenstaande moeders in armoede begeleiden. Deze moeders worden in groepen van 15 begeleid.

“Mensen met kinderen hebben hier altijd meer voordelen gehad. Dat komt vooral omdat de belastingvrije som voor gezinnen toeneemt zodra er kinderen zijn en toeneemt naarmate er meer kinderen zijn. [...] Je zou bijvoorbeeld de belastingvrije som minder kunnen laten stijgen met het aantal kinderen. Maar dat ligt natuurlijk politiek gevoelig”.

Michel Maus, 25 mei 2022

- Met het Groeipakket werd de rangregeling afgeschaft. Federaal is het nu de bedoeling dat het hebben van meerdere kinderen niet meer fiscaal ondersteund wordt door een hogere toeslag per kind op de belastingvrije som. Dat vinden we terug in de [Blauwdruk voor een bredere fiscale hervorming](#). Als er al sprake was van een impliciete geboortepolitiek, dan wordt deze wel uitgehold.

Voor de maanden november en december werd een [forfaitaire energiekorting](#) in het leven geroepen voor de huishoudens zonder sociaal tarief. De Gezinsbond klaagde aan dat die korting er is ongeacht de gezinsgrootte. [Tot 2016](#) kregen gezinnen een basishoeveelheid water en elektriciteit gratis, wél volgens gezinsgrootte.

De forfaitaire energiekorting wordt ook toegekend in 2023. Of huishoudens die korting kunnen behouden, hangt af van een hoge inkomensgrens die verhoogd wordt per persoon ten laste.

- De federale justitieminister wil de band tussen het kind en de scheidende ouders beter vrijwaren en een duurzame oplossing vinden in geschillen over kinderen. Daartoe wil hij de werking van de [familierechtbank](#) verbeteren en werken aan procedurele vereenvoudigingen en aanpassingen. Hierbij zullen ouders beter geïnformeerd worden. Mogelijk komt er een uitrol van de zogenaamde [opvolgkamers](#) in de familierechtbank. Deze werden uitgetest in Dinant, Antwerpen en Gent. Bedoeling is dat scheidende ouderparen gestimuleerd worden om de dialoog opnieuw aan te gaan, in plaats van alles juridisch uit te vechten voor een pleitkamer. Onder begeleiding van de rechter kunnen ouders uitzoeken welke mogelijkheden er nog zijn om tot een oplossing te komen die voor beide partijen aanvaardbaar is.

De minister wil [het recht van het kind om gehoord te worden](#) doeltreffender maken. Hij sluit hierbij aan bij de bevindingen van het [Kinderrechtencommissariaat](#) in het dossier 'Het kind weegt te licht'.

Het KRC pleit er onder meer voor om ouders beslissingen te laten motiveren wanneer zij een overeenkomst maken over de verblijfsregeling. Concrete criteria in de wetgeving moeten toelaten om de familierechter te laten toetsen of deze in het belang van het kind zijn.

- Voor gezinnen met twee of meer kinderen is er een [vermindering van de onroerende voorheffing](#). Voortaan is het mogelijk dat de Vlaamse Belastingdienst die vermindering bij scheiding ook over beide ouders verdeelt bij verblijfsco-ouderschap. Aan de domicilie-voorwaarde verandert op zich niets.

Bij het Groeipakket werd ervan uitgegaan dat de verblijfsregeling die al gold voor de meerderjarigheid, blijft doorlopen. [Decretaal](#) werd voorzien om hiervan te kunnen afwijken met een geregistreerde onderlinge overeenkomst tussen de ouders.

Met de Arbeidsdeal wordt het mogelijk om de [ene week minder en de andere meer te werken](#). Ook dit moet tegemoetkomen aan gescheiden ouders met verblijfsco-ouderschap.

3. Gezinsbeleid en ondersteuning van gezinnen

Een tweede perspectief op gezinnen is dat van gezinnen die ondersteuning nodig hebben of zouden kunnen hebben. Dit laatste is een knipoog naar [Vroeg en Nabij](#), dat al met gezinnen aan de slag wil gaan “op het moment dat er nog geen vragen zijn”.

De postfles in het kolkende water bevat een aloude boodschap: primaire preventie zal voor een lagere instroom in de jeugdhulp zorgen. Het doet ons denken aan de mislukte poging rond de eeuwwisseling om te komen tot een [raamdecreet inzake algemene preventie met betrekking tot jeugd](#).

- Met [Vroeg en Nabij](#) wil het beleid dan wel weg van het zogenaamde capaciteit-denken, capaciteit voor de ondersteuning van gezinnen blijft de beleidsagenda bepalen.

Het decreet-kinderopvang voorzag vanaf 2020 kinderopvang voor alle gezinnen met een opvangbehoefte. De dekkingsgraad, nog altijd hoog, zakte in het derde kwartaal van 2022 [onder de 45%](#). Dat de stijging van het [geboortecijfer](#) zich in 2021 niet heeft doorgezet, is slecht voor de demografische balans, maar komt niet ongelegen voor wie moet waken over het opvangaanbod.

Opvanginitiatieven sloten onder dwang of op eigen initiatief de deuren, tijdelijk of definitief. Extra maatregelen waren nodig om [tijdelijke vervangcapaciteit](#) mogelijk te maken.

We begonnen 2022 met [6.981](#) kinderen en jongeren die wachtten op niet rechtstreeks toegankelijke jeugdhulp, een stijging met 14% tegenover 2020. 35% van die groep kreeg wel al andere niet rechtstreeks toegankelijke hulp.

Vorig jaar konden jeugdhulpaanbieders capaciteit en middelen omzetten. Hiermee werd uitvoering gegeven aan het [Vlaams regeerakkoord](#) dat meer kleinschaligheid van het residentiële aanbod beoogt. De reconversie wordt als een [tussenstap](#) naar Vroeg en Nabij

gezien doordat het mogelijkheden schept om jeugdhulp 'zo thuis mogelijk' te organiseren, uitgaande van samenwerking tussen organisaties.

De reconversie maakte onder meer [gezinshuizen](#) mogelijk. Dit en volgend jaar zouden meer dan dertig gezinshuizen opstarten. In de recente rondzendbrief rond het [statuut van de gezinshuisouders](#) lezen we dat zij 24 uur op 24 en zeven dagen op zeven instaan voor de opvang van minderjarigen, en dat zij dus niet als gewone werknemers kunnen worden beschouwd. Enige voorzichtigheid over het mogelijke bereik van deze formule is dan ook aangewezen.

Vóór de verkiezingen van 2019 berekende het [Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap](#) dat het 1,6 miljard euro zou kosten om aan alle bestaande en nieuwe zorgvragen tegemoet te komen. Dit zou dus neerkomen op een verdubbeling van het VAPH-budget, wat als onrealistisch werd gezien. Toch zal de huidige Vlaamse regering tegen het einde van de legislatuur 1,6 miljard euro extra voorzien. Dat budget blijkt evenwel niet meer te volstaan.

In de eerste helft van 2022 waren er meer dan 27.000 volwassen budgethouders. Daar stonden [bijna 17.000 vragen in de wachtlijst](#) tegenover. De prioritering hangt onder meer af van het netwerk. De wachtlijst voor mensen in de [hoogste prioriteitengroep](#) is weggewerkt. Die mensen krijgen nu binnen de anderhalf jaar effectief een persoonsvolgend budget. Dat lijkt nog steeds lang. Voor de mensen uit de tweede prioriteitengroep hangt men de formule van [deelbudgetten](#) aan. Hierdoor kunnen 1.100 personen, een kwart van prioriteitengroep 2, die al het langst wachten, de helft van hun toegewezen budget krijgen. Voor de bijna 10.500 wachtenden in prioriteitengroep 3 loopt er een onderzoek. Dat zijn dus mensen aan wie de overheid een budget heeft toegewezen, maar waarvoor geen middelen worden gevonden.

De overheid blijft ook hier in de maalstroom, ondanks de globale uitgavengroei. Sociale bescherming van mensen en hun gezinnen kan geen kwestie van een halfvol of halfleeg glas zijn.

- Gezinsbeleid kan veelal maar effectief zijn door organisaties die zich richten tot gezinnen. Bij veel van die organisaties staat het water aan de lippen. Een blinde besparing is één van de oorzaken daarvan. Ook deze legislatuur zal de Vlaamse regering kunnen uitpakken met een indrukwekkende netto-aangroei van het WVG-budget. In werkelijkheid wordt een deel van die groei bekostigd door de [niet-indexering van werkingsmiddelen](#). Organisaties moeten op die manier al meer dan tien jaar de tering naar de nering zetten. Een onderzoek van het Rekenhof zou duidelijk maken hoe dit de kwaliteit van de ondersteuning en de hulpverleningscapaciteit aantast en de continuïteit van de werking van organisaties ondermijnt.
- Vroeg en Nabij kiest nogal stoutmoedig voor ‘doelregelgeving’. We kennen dat elders: een vervuילend bedrijf mag zelf bepalen hoe het zijn uitstoot beperkt. De regelgeving schrijft dan emissienormen voor. Maar hier spreken we over kinderopvang, preventieve gezinsondersteuning en jeugdhulp. Het is te mooi om waar te zijn: een overheid die enkel nog doelen stelt en niet langer bepaalt hoe die doelen moeten worden gehaald. Eindelijk worden sociaal ondernemerschap en een meer wendbaar aanbod mogelijk!
We gaan dus niet meer spreken over het aantal medewerkers dat moet worden ingezet, maar wel over het resultaat. Welk resultaat?
Verwacht mag worden dat organisaties enig belang hechten aan rechtszekerheid. Hoe zal worden bepaald of een doel wordt gehaald? Keren we terug naar de tijd van pseudo-regelgeving van de administraties? Is doelregelgeving per definitie in het belang van gezinnen, kinderen en jongeren?
- Kinderopvang wordt als [basisvoorziening](#) voorgesteld in Vroeg en Nabij, maar de basis is te zwak om die belofte waar te maken. We kunnen er niet buiten dat de problematiek rond de kind-begeleider-ratio te lang onder de mat is geveegd. Lang waren er zelfs [geen centrale data](#) rond de reële ratio.
Uit de [nulmeting met MeMoQ in 2018](#) bleek dat in de gezinsopvang kinderen gemiddeld in een groep van 5 kinderen zitten. In de groepsopvang werkten 4 op de 10 leefgroepen met een ratio van 4 kinderen per begeleider, 2 op de 10 leefgroepen

met een ratio van 7 kinderen of meer per begeleider. 7,6% van de leefgroepen gingen boven de 9 kinderen per begeleider. Gaf MeMoQ een waarheidsgetrouw beeld?

- De [parlementaire onderzoekscommissie naar de veiligheid in de kinderopvang beveelt](#) een verlaging van de maximale kind-begeleider ratio aan. Daar is blijkbaar een benchmark van de ons omringende landen en wetenschappelijk onderzoek voor nodig. Het is een recept dat wel vaker, oneigenlijk, wordt ingezet in de beleidscyclus.
- Met de [European Care Strategy](#) kwam er een [herziening van de Barcelonanormen](#). Hierin beveelt de Raad van de Europese Unie de lidstaten aan om te komen tot een adequate kind-begeleider-ratio en een adequate omvang van de groepen. De verlaging van de maximale kind-begeleider-ratio is een budgettaire kwestie. Er wordt een bedrag van 90 mioe EUR genoemd om de norm met één kind te verlagen. Dat lijkt niet onoverkomelijk, ware het niet dat het aan kindbegeleiders ontbreekt om die verlaging waar te maken.
Deze maalstroom is desastreus.

Het decreet-kinderopvang van 2012 bood een antwoord op een sterk versnipperd landschap. Het nieuwe model vertrok met systeemfouten die mee de crisis in de kinderopvang voeden.

Het subsidietrappensysteem wringt fundamenteel met een gelijke behandeling van gezinnen, kindbegeleiders én initiatiefnemers.

Initieel werd een termijn van zes jaar voorzien om de subsidiekloof tussen trap 2a en trap 2b te dichten. In 2020 werd die termijn nog op twaalf jaar gebracht, niet bepaald vertrouwenwekkend. En plots waren de middelen er, om het [verschil volledig dicht te rijden](#) vanaf 1 januari van dit jaar... Elke plek aan inkomenstarief – dat zijn er ongeveer 40.000 - krijgt voortaan de hoogste subsidie.

4. Gezinsbeleid en het vergelijkende perspectief

Eén van de perspectieven in het beleid ten aanzien van gezinnen is dat van de vergelijking. Dit perspectief, niet zelden gekleurd, lijkt aan belang te winnen en draait vaak om de vraag wie beter of slechter af is of mag zijn.

- Zo worden de federale ambtenaren, vergeleken met werknemers, blijkbaar te riant bedeed met loopbaanonderbreking. Zij zullen, in plaats van 60, nog maximaal 48 maanden kunnen opnemen om voor hun kind te zorgen. Voor andere motieven daalt dit tot maximum 51 maanden.
- De huurders van de 175.000 sociale woningen worden uitgespeeld tegen het leger van 182.000 wachtende huishoudens op een sociale woning. Wie te groot woont in een sociale huurwoning, bijvoorbeeld omdat de kinderen het nest hebben verlaten, wordt aangezet om te verhuizen naar een kleinere sociale woning. Een drastische verhoging van de [onderbezettingsvergoeding](#) is voorzien. Ook een vermogenstoets zal worden toegepast. Een voorbeeld: koppels met één kind die 41.000 EUR bijeengespaard hebben, kunnen beschikken. Voor de [Vlaamse minister van Samenleven](#) kan het nog strenger: gezinnen met arbeidsgeschikte maar niet werkende huurders kunnen na negen jaar inpakken, weliswaar na een intensieve begeleiding naar 'zelfredzaamheid'. 'Armoede is geen fataliteit', zo luidt het.
- Het federale regeerakkoord wil het belastingstelsel neutraler maken. Op zich is dat nonsens als fiscaliteit herverdelend moet werken. Met de [Blauwdruk](#) werd duidelijk dat de overheid neutraler wil staan tegenover huishoudtypes. De belastingdruk voor alleenstaande werknemers is met [52,6%](#) het hoogst van alle OESO-landen. Meer dan een derde van de huishoudens is [alleenstaand zonder kinderen](#). Dat is een hoog aandeel dat we ook moeten nuanceren, in die zin dat het domicilie-criterium niet altijd de realiteit weerspiegelt.

De idee van gelijkberechtiging van huishoudtypes krijgt voet aan de grond. Met het [huwelijksquotiënt](#) kan men een deel van zijn beroepsinkomen toerekenen aan de andere partner. Koppels waarbij één van de gehuwde of wettelijk samenwonende partners geen of slechts een klein beroepsinkomen heeft, doen hier hun voordeel mee. Dit is niet weggelegd voor alleenstaanden en feitelijk samenwonenden. Het huwelijksquotiënt gaat daarom op de schop in de [Blauwdruk](#).

- In de aanloop naar de pensioenhervorming weerklonk de vraag naar het openstellen van het [overlevingspensioen](#) bij wettelijke samenwoning. Dergelijke discussies vragen eigenlijk om een debat waarbij de fundamentele vraag wordt gesteld in welke mate samenlevingsvormen nog ongelijk behandeld mogen worden.
- In 2022 pleitten Simonneke van Thuis en anderen ervoor om het Groeipakket te herverdelen in functie van de [bestrijding van kinderarmoede](#). Op dat moment bedroeg de inflatie al [8%](#). We lazen nog net niet dat veel gezinnen de storting van de gezinsbijslag niet eens merken. Simonneke had toen niet nog niet gelezen dat [één op drie gezinnen](#) niet rond komen zonder Groeipakket, zoals blijkt uit een studie die de Gezinsbond liet uitvoeren.

Het is gevaarlijk om, op basis van een buikgevoel en een vergelijking tussen gezinnen die het wel of niet nodig hebben, te pleiten voor de afbouw van een universele sociale bescherming om er de facto een bijstandstelsel van te maken.

We waren getuige van de soap rond de indexering van het Groeipakket. Die soap dateert niet van 2022, maar van het moment dat de gezinsbijslag werd losgeweekt uit de Belgische sociale zekerheid. De eerste maatregel die in 2014 werd genomen vanuit de nieuwe bevoegdheid was een niet-indexering. Er volgden nog indexsprongen. De indexering werd in 2020 [niet meer gekoppeld aan de overschrijding van de afgevlakte gezondheidsindex](#), waardoor indexering maar één keer per jaar kon plaatsvinden. Toen al werd de keuze gemaakt om het hoogste rangbedrag en de leeftijdsbijslagen tot en met 2024 niet meer te indexeren. Qua onderscheid kan dat tellen.

Er werd bijna geruisloos gekozen voor een percentage van [2%](#) in 2020, het jaar erop was het 1%. Een regeringspartij kreeg hier spijt van, maar het kwaad was geschied. De keuze om sociale bescherming niet mee te laten evolueren met de prijzevolutie, is geen detail. Het getuigt van een manke visie op sociale bescherming. Niet-indexeren, selectief of beperkt indexeren kan niet dienen om te herverdelen of om een nieuw beleid te voeren binnen of buiten het Groeipakket.

- Kort na de Russische invasie van Oekraïne activeerde de Europese Unie voor het eerst de [Ontheemdenrichtlijn](#) van 2001, wat onder meer onmiddellijk toegang bood tot het Groeipakket. Asielzoekende gezinnen worden zo goed als verstoken van het Vlaamse gezinsbeleid. De [Vlaamse minister van wonen](#) vond de toekenning van het leefloon van Oekraïners maar niets omdat zij hiermee – ik citeer – “de middelen [hebben] om onmiddellijk op de reguliere woonmarkt terecht te komen”. Voor hem was dat “het grote probleem”. De toekenning van het leefloon moest in vraag worden gesteld om “de concurrentie op de woningmarkt niet [te] gaan organiseren”.

5. Responsabiliserend perspectief

Het Kinderrechtenverdrag bepaalt al meer dan dertig jaar dat ouders de eerste opvoedingsverantwoordelijken zijn voor hun kinderen. We stellen vast dat beleidsmakers daar een eigen invulling aan geven.

“We zeggen dus dat we meer moeten inzetten op het tijdig en zoveel als mogelijk zindelijk worden voor het naar school gaan. [...] Wanneer ouders zeggen dat ze het werk van kleuteronderwijzers uitermate appreciëren in een cruciale levensfase van hun kinderen, dan moeten zij ook maximaal hun verantwoordelijkheid nemen en moet het beleid ervoor zorgen dat ouders daarbij worden begeleid, gesensibiliseerd en gemotiveerd als dat nodig is”.

Ben Weyts, 27 januari 2022

- De minister van onderwijs spant hierbij de kroon. Investerings in onderwijs worden uitgespeeld tegen de vermeende laksheid van ouders. Met een grommende KOALA op de arm worden de ouders terecht gewezen die hun kinderen na schooltijd [niet in contact brengen met het Nederlands](#). Begin vorig jaar was het de beurt aan de ouders die niet ‘op tijd’ beginnen met [zindelijkheidsstraining](#). Die responsabilisering stond al in het [Vlaams regeerakkoord](#) en het zijn de ouderkoepelverenigingen die hier werk moeten van maken.
- Begin 2022 riep het [Overlegcomité](#) ouders nog op tot een wekelijkse COVID-zelftest bij hun kinderen. Een financiële tussenkomst werd niet voorzien. De minister van onderwijs voelde niet veel voor gratis zelftests, onder meer omdat een controle op het gebruik ervan door de ouders toch niet mogelijk is.

Dat de normaliteit is ingetreden, merken we aan het nieuwe RSV-seizoen. Een immer sympathieke viroloog van de overheidsinstelling Sciensano riep ouders op om baby’s niet mee te nemen naar [‘grote bijeenkomsten’](#), een begrip dat nog fris in het geheugen zit.

Met een dergelijke oproep tot verantwoordelijkheidszin is op zich niets fout, zij het dat de communicatie toch wel wat bedekt was. Vinden we bij [Sciensano](#) zélf niet de aanbeveling aan ouders om te vermijden de baby mee te nemen naar gesloten en drukbezochte plaatsen, waarbij crèches als eerste voorbeeld worden gegeven?

- Met het actief vrijgeven van [inspectieverslagen over kinderopvang](#) – het werd een soort van trip-advisor genoemd - lijken ouders ernstiger te worden genomen in hun rol als eerste opvoedingsverantwoordelijke. Tezelfdertijd moeten we de vraag stellen of de verantwoordelijkheid voor de keuze voor een bepaald vergund initiatief hiermee niet verlegd wordt naar de ouders.
- We hoorden de federale minister van justitie verklaren dat de [ouders van amokmakers](#) voor hun verantwoordelijkheid moeten worden gesteld. Hij opperde om de kinderbijslag te korten of zelfs te schrappen, een recept met potentieel blijikbaar.

Responsabilisering richt zich niet enkel tot ouders. Met Vroeg en Nabij krijgt het impactgedreven handelen wellicht een plaats in de financiering van de brede gezinsondersteuning.

6. Gezinsbeleid en het perspectief op genderverhoudingen

Gezinnen worden door het gezinsbeleid ook benaderd vanuit een visie op genderverhoudingen. Dat is het vijfde perspectief. Gelukkig gaat het hierbij niet enkel over de vraag of de [papa's](#) ook mee moeten opdraaien voor de sluiting van een opvanginitiatief.

- Vanuit gelijke kansen werden middelen uitgetrokken voor de ontwikkeling van communicatieve en educatieve tools op maat van [families waarin een LGBTQI+ kind](#) opgroeit. Dit project wordt getrokken door de Gezinsbond.

“We weten dat er veel problemen zijn met de kinderopvang: te veel kinderen in één groep, te weinig bekwame mensen, enz. Moet er daar dan nog extra geld voor vrijgemaakt worden? Er wordt beter eens nagedacht om langer ouderschapsverlof toe te staan na de geboorte van een kind, zoals in de Noordse landen”.

Een zorgjuf, 16 juni 2022

- In het gezinsbeleid komen verschillende doelstellingen samen. We denken dan aan het bevorderen van de ontwikkeling van een kind, het sturen op gezinsverhoudingen en het ondersteunen van de combinatie gezin en werk. In dit geheel worden aanzetten van beleid niet zelden bekeken door een genderlens. De suggestie van de vorige minister van welzijn om het ouderschapsverlof te laten opnemen in de eerste drie levensjaren van het kind werd snel kaltgesteld. Hem werd verweten [moeders terug naar de haard](#) te brengen. Toch valt er vanuit de Eerste 1.000 Dagen iets te zeggen voor de idee. Tegenover [de ongelijke opname door moeders en vaders](#) kan de verplichte opname worden geplaatst. Ook aan het gegeven dat ouderschapsverlof een financiële aderlating is, kan worden tegemoet gekomen. Uiteraard erkennen we dat er na de eerste drie levensjaren van een kind zeker nog periodes zijn waarin er

ondersteuning mogelijk moet zijn voor de combinatie van gezin en professionele arbeid.

Op federaal niveau zal [voltijds tijdskrediet voor de zorg van een kind](#) niet meer kunnen worden aangevraagd wanneer het kind vijf jaar is. Vroeger was dat acht jaar. Bovendien wordt de maximumduur verminderd met drie maanden tot vier jaar. Dat is opmerkelijk: snoeien in het tijdskrediet is niet nieuw, maar hier wordt wel getornd aan een regeling die mee voor een work-life-balans moet zorgen.

- België telt ongeveer 110.000 gerechtigden op een inkomensgarantie voor ouderen. Twee derde daarvan zijn vrouwen. Heel dikwijls gaat het om mensen die niet genoeg pensioenrechten hebben opgebouwd omdat ze zorgtaken hebben opgenomen. De [aangescherpte controle op de verblijfsvoorwaarde](#), met het inzetten van postbodes, stond op gespannen voet met grondrechten en was weinig respectvol. Begin vorig jaar werd die procedure verlaten.
- Echt gezinsbeleid komt tot uiting in het feit dat een overheid impliciete of expliciet keuzes van gezinnen corrigeert in functie van gendergelijkheid. Het pensioenakkoord voorziet toegang tot het minimumpensioen als voldaan wordt aan een [minimumloopbaanvoorwaarde van 30 jaar](#), waarbij ook 20 jaar effectief moet worden gewerkt, met beperkt gelijkgestelde periodes.

Dit pakt negatief uit voor heel wat vrouwen die nog steeds meer opvoedings- en zorgtaken op zich nemen dan mannen.

De pensioenhervorming voorziet in een beperkte herwaardering van deeltijds werk in de berekening van het [deeltijds minimumpensioen](#). Die correctie vinden we ook bij de [pensioensplit](#), die nog steeds op de beleidsagenda staat. De gelijke verdeling van wettelijke of aanvullende pensioenrechten zou bij een echtscheiding of een scheiding van wettelijk samenwonenden vooral moeten tegemoet komen aan de situatie waarbij één partner de kostwinner was of de andere partner deeltijds heeft gewerkt.

De [werkzaamheidsgraad van vrouwen in het Vlaams Gewest](#) bedraagt 71,9%. Hoewel deze in het afgelopen decennium sterker is gestegen als bij mannen, ligt deze nog 6,7

procentpunten lager. De [Gezinsbond](#) wees er op dat de diverse verlofregelingen toelaten om met twee te gaan en te blijven werken, iets wat heel belangrijk is in het activeringsdiscours. Mochten die er niet zijn, zouden vooral vrouwen meer moeten terugtreden uit de arbeidsmarkt.

En wie wil er ook al weer een verhoging van de werkzaamheidsgraad bij vrouwen? Juist ja, de federale en Vlaamse regering.

7. Gezinsbeleid en het verzoenen van gezinsleven met professionele arbeid

Dit brengt ons naadloos bij een zesde perspectief. Het gezinsbeleid is er op gericht professionele arbeid te verzoenen met het gezinsleven. Dit staat uiteraard niet los van de doelstelling om te komen tot een [werkzaamheidsgraad van 80%](#).

“Maar toen vrouwen in de jaren 70 massaal uit huis begonnen te werken, werd hun werk thuis niet weggenomen. Deels hebben ze het uitbesteed: aan een poetsvrouw, aan kinderopvang. Maar wat we heel erg onder de mat hebben geschoven, is dat al die succesgezinnen in elkaar klappen als de ondersteunende diensten wegvallen. En net die sectoren zijn nu aan het crashen”.

Noëmi Willemen, 26 september 2022

- Eén van de doelstellingen van de dienstencheques is om de combinatie werk en gezin te ondersteunen. Voor de [dienstencheques](#) heeft het Vlaams Gewest meer dan 1,5 miljard euro subsidies veel. Dat is heel veel, maar blijkbaar vinden we het normaal dat bijna [120.000 huishoudhulpen](#) aan een hongerloon werken. De loonsverhoging van [0,4%](#) verandert daar hoegenaamd niets aan. Het [minimum bruto-uurloon](#) ligt tussen de 13 en 14 euro. Het is een expliciete beleidskeuze “om de Vlaamse gezinnen die het vandaag al bijzonder moeilijk hebben, niet te confronteren met een [prijsstijging](#) van de cheques”. Zijn onze poetsvrouwen doorgaans niet meer getroffen door de inflatie dan de gebruikers van dienstencheques?

Het is moeilijk om niet schamper te doen over de Vlaamse jobbonus die maximaal 60 EUR per maand bedraagt voor wie voltijds werkt. 93% van de huishoudhulpen werkt [deeltijds](#),

en daar zijn goede redenen voor. Dat de naleving van de [welzijnsreglementering](#) te wensen over laat, nemen we er ook bij.

Kortom, een gezinsbeleid dat op die basis de combinatie gezin en arbeid wil vergemakkelijken, is een gezinsbeleid dat vuile sporen trekt.

- In lijn met het federaal regeerakkoord werd het [geboorteverlof](#) verlengd tot 20 dagen. Het is dus verdubbeld sinds het begin van de Vivaldi-regering.
- Met de [Arbeidsdeal](#) werden een aantal maatregelen genomen die het gezinsleven ten goede moeten komen. Als Debora van de kassa deeltijds werkt met een variabel werkrooster, dan moet haar werkgever dit rooster minstens zeven werkdagen op voorhand bekend maken. Vroeger was dat vijf werkdagen. Met een sectorale CAO kan die termijn worden verlengd of ingekort, maar die termijn mag nooit korter zijn dan drie werkdagen. Tot nu toe was dat één werkdag.

Werkgevers kregen tot 1 april 2023 om afspraken te maken rond het [recht op deconnectie](#). De [voltijdse vierdagenwerkweek](#) – vier werkdagen van 9,5 uur – werd mogelijk, maar is vooralsnog geen succes.

- Voor alle vormen van loopbaanonderbreking, thematische verloven en tijdskrediet worden de supplementen op de onderbrekingsvergoedingen voor vijftigplussers en mensen met vijf jaar bedrijfsanciënniteit afgeschaft.

8. Gezinsbeleid als geïntegreerd gezinsbeleid

Wat is dat nu, een geïntegreerd gezinsbeleid? Gaat het om een integrale beleidsvisie op gezinnen? Gaat het om een geïntegreerde benadering van gezinnen?

Een verregaande integratie van dienstverlening over niveaus, disciplines en agentschappen, dat is wat [Vroeg en Nabij](#) beoogt.

Vroeg en Nabij kondigt een geïntegreerd beleid aan voor kinderen, jongeren en gezinnen binnen het beleidsdomein WVG. Opgroeien nam hier het voortouw. Daar is een goede reden voor: het behoort tot zijn [decretale missie](#) om door een geïntegreerd jeugd- en gezinsbeleid, voor alle kinderen en jongeren, zoveel mogelijk kansen te creëren.

Voorlopig zien we een beleid dat hoofdzakelijk is toegespitst is op de sectoren die onder Opgroeien vallen. Voor gezinnen met kinderen met een handicap lijkt dat beleid iets minder uitgesproken. Vraag is of dan eigenlijk wel van een geïntegreerd gezinsbeleid kan worden gesproken als dit beleid op minder dan één beleidsdomein betrekking heeft.

Wat betekent een geïntegreerd gezinsbeleid als ook andere beleidsdomeinen in beeld komen? Het betekent alvast dat de diversiteit aan gezinsvormen wordt opgenomen in alle beleidsdomeinen. Dat is een oefening die onder meer de fiscaliteit uitdaagt. Laat ons ook enkele andere beleidsdomeinen onder de loep nemen.

- Vroeg en Nabij is zeer begaan met de Eerste 1.000 Dagen. Er worden factoren genoemd die de ontwikkeling van kinderen kunnen beïnvloeden. De verwijzing naar zware metalen en huisvestingsproblemen is zeker terecht, maar wat staat daar in het kader van een geïntegreerd gezinsbeleid echt tegenover?

Neem nu de verklaring voor de sterke toename van gediagnosticeerde ontwikkelingsstoornissen. Al snel wordt gezegd dat ouders een label willen om gebruik te kunnen maken van bepaalde vormen van ondersteuning. De suggestie van over-

diagnostisering tot zelfs foute diagnostiek is nooit veraf. Vroeg en Nabij wil een diagnostiek die zich niet richt op een label, maar wel op het in kaart brengen van de noden die een kind of jongere heeft om mee te kunnen in de maatschappij. Krijgen we dan een andere realiteit?

Dat er simpelweg meer ontwikkelingsstoornissen kunnen zijn door blootstelling aan milieuverontreiniging wordt dan niet gezegd. Luchtverontreiniging met fijnstof laat zich gelden in de baarmoeder en tast de hersenontwikkeling aan. Onderzoek toont aan dat de blootstelling aan fijnstof tijdens de zwangerschap gerelateerd is aan impulscontrole bij kinderen.

Daar staat men dan met de Eerste 1.000 Dagen, met de idee van preventie en vroeginterventie!

Voor de kinderopvang wil men het voorzorgsprincipe hanteren, maar voor het leefmilieu kan dat nauwelijks nog. Vlaanderen is te vervuild met *forever chemicals*. Het kwaad is geschied en dan gaat het niet enkel over Pfas.

- Kinderopvang wordt als een belangrijk instrument gezien voor het verhogen van de activiteitsgraad, zonder kinderopvang kapseist de economie en is er krapte op de arbeidsmarkt.

Is het dan vergezocht om ook werkgevers mee de kinderopvang te laten financieren? Dat is niet nieuw, vóór de Zesde Staatshervorming bestond reeds de werkgeversbijdrage voor het Fonds voor Collectieve Uitrustingen en Diensten. Ook dat lijkt ons een vorm van geïntegreerd beleid te zijn.

- In een geïntegreerd gezinsbeleid is onderwijs geen Fremdkörper. Toch stellen we vast dat het beleid gericht is op het terugplooiën van onderwijs op zijn zogenaamde kernopdracht, kennisoverdracht. Wat daarbuiten gebeurt is al snel pretpedagogie. Het lerarentekort staat niet los van de algemene krapte op de arbeidsmarkt, maar doet ons nadenken over het profiel van leerkrachten. Een belangrijke motivatie in de beroepskeuze is het verschil kunnen maken in de ontwikkeling van kinderen. Dit

verengen tot kennisoverdracht gaat voorbij aan de rol van opvoeder die inherent is aan die van leerkracht.

- Vandaag zijn er [meer dan 6.000 locaties voor de opvang baby's en peuters](#). 80% van de organisatoren heeft minder dan 50 plaatsen. Het zette de vorige administrateur-generaal van Opgroeien aan om te pleiten voor schaalvergroting. Wie nadenkt over de toekomst van de kinderopvang, zal zich afvragen of kinderopvang niet beter uitgebouwd wordt binnen het onderwijs, met meer garanties op een goede omkadering. Even zou goed men kunnen verdedigen dat kinderopvang een bevoegdheid van de minister van Werk wordt, vermits kinderopvang niet zonder activeringsdoelstelling genoemd kan worden.
- Met de [Europese Kindergarantie](#) beveelt Europa aan om aan kinderen in nood minstens één gratis gezonde maaltijd per schooldag te garanderen. In het [Belgisch nationaal actieplan voor de Europese Kindgarantie 2022-2030](#) wordt aanbevolen om te investeren in gratis en gezonde schoolmaaltijden en maaltijden die door lokale partners, zoals sociale restaurants of sociale kruideniers, worden verstrekt. Voor de [Vlaamse minister van Onderwijs](#) zijn de lege brooddozen welzijnsproblemen waarbij in de eerste plaats gekeken moet worden naar de plaats waar de brooddoos wel of niet gevuld wordt, niet naar de plaats waar de brooddoos geopend wordt.

De minister wil samen met Welzijn en lokale besturen meer gezamenlijke initiatieven nemen. [Welzijn](#) initieerde een onderzoek, onder meer om na te gaan of het aanbieden van gratis schoolmaaltijden aan iedereen in Vlaanderen wenselijk en haalbaar is.

Het is niet nieuw, maar de afstemming van onderwijs met andere beleidsdomeinen is wel vaker problematisch, wat ten koste gaat van kinderen en gezinnen. Het dossier van het leerlingenvervoer in het buitengewoon onderwijs zou voorgoed van de baan moeten zijn, nadat het jarenlang werd verwaarloosd.

De middagopvang op school moest uit het toepassingsgebied van het decreet buitenschoolse opvang en activiteiten worden gehouden. Vanuit Onderwijs haast men zich om te zeggen dat het middagtoezicht [buiten de opdracht van het onderwijs](#)

valt en dat het niet de bedoeling is dat hiervoor onderwijsmiddelen worden ingezet. Tezelfdertijd moet de ouderbijdrage wel in het schoolreglement worden opgenomen. Voor de Vlaamse Regering is het geen optie om de verantwoordelijkheid voor het middagtoezicht bij de lokale besturen te leggen. Kortom, hier wordt een non-beleid gevoerd.

In een geïntegreerd gezinsbeleid worden de middelen afgestemd om beleidsdoelstellingen beter te kunnen realiseren. Dit kan negatief uitpakken. We zijn niet naïef. Die afstemming van middelen moet ook voor een budgettaire beheersing zorgen. Neem nu de kinderopvang, waarvan gezegd wordt dat het méér is of zou moeten zijn dan 'opvang': tegen het einde van deze legislatuur zal de kinderopvang in Vlaanderen goed zijn voor 850 miljoen EUR, een stijging met 60% tegenover het begin ervan.

Dat is zeer aanzienlijk, maar onvoldoende om een naamswijziging te legitimeren.

De uitgaven per kind per uur liggen lager dan in landen als Nederland en Zweden, horen we. Het plaatje is onvolledig, want de hogere kinderbijslag in Vlaanderen wordt niet vermeld. In de aanloop naar de verkiezingen van 2024 zullen kandidaat-regeringspartijen duidelijk moeten maken hoe zij de kinderopvang structureel uit het wassende water zullen trekken. Welnu, zal een volgende Vlaamse regering de ouderbijdragen verhogen, nieuwe middelen injecteren of het Groeipakket voor jonge kinderen aanboren?

Al in 2015 stelde de toenmalige minister van welzijn dat hij de overheveling van de kinderbijslag wou aangrijpen om een geïntegreerd gezinsbeleid uit te werken. Het is niet ondenkbaar dat het Groeipakket, onder de vlag van een geïntegreerd gezinsbeleid, zal worden ingezet om de ambities voor de kinderopvang waar te maken. Een dergelijke conditionering van de gezinsbijslagen zal bij regeringsonderhandelingen wellicht geen probleem zijn voor politici die vinden dat kinderen vanaf zes maanden naar de opvang moeten of die vinden dat ouders gesanctioneerd moeten worden als ze geen Nederlands spreken met hun kinderen.

Een geïntegreerd gezinsbeleid veronderstelt dat meerdere beleidsdomeinen gericht zijn op gezinnen vanuit een gemeenschappelijke visie. Dit beleid krijgt idealiter vorm over institutionele grenzen en bevoegdheidsniveaus heen.

- Kunnen wij ons iets voorstellen bij een bevoegdheid-overschrijdend geïntegreerd gezinsbeleid?

Kunnen we ouderschapsverlof en kinderopvang in samenhang zien? Of nog: de kostprijs van de kinderopvang voor ouders wordt niet enkel bepaald door de toepasselijke Vlaamse bijdrageregeling maar ook de federale belastingvermindering. Wat zou het kunnen betekenen als we dit geïntegreerd bekijken?

Binnen de Vlaamse administratie wordt, met het oog op een eventuele staatshervorming, de [wisselwerking onderzocht tussen de fiscale voordelen voor kinderen ten laste en het Groeipakket](#). De [Blauwdruk voor een bredere fiscale hervorming](#) voorziet dan weer in een verhoging van de fiscale aftrekbaarheid van opvangkosten.

- Kunnen we, meer dan een jaar na de Russische invasie, de improvisatie achter ons laten? Zijn we in staat om voor gastopvang, over de bevoegdheidsverdeling heen, een duurzaam kader te ontwikkelen, niet enkel voor Oekraïense ontheemden? Ook dat is geïntegreerd gezinsbeleid.

In ons recente [Odisee-onderzoek](#) doen we hier een voorzichtige aanzet, waarbij we inspiratie vinden in de pleegzorg. We zouden denken dat een integere overheid die tekort schiet in haar bed-, bad- & brood-verplichting elke kans grijpt om de druk op de collectieve opvang van asielzoekers te verlichten.

De verwachtingen van de Vlaamse overheid ten aanzien van de lokale besturen zijn de voorbije jaren toegenomen. In het Vlaams regeerakkoord wordt gesproken over een lokaal geïntegreerd beleid ten aanzien van gezinnen. We stellen echter vast dat het lokale niveau in Vroeg en Nabij niet het gemeentelijke niveau, maar wél het niveau van de eerstelijnszone is.

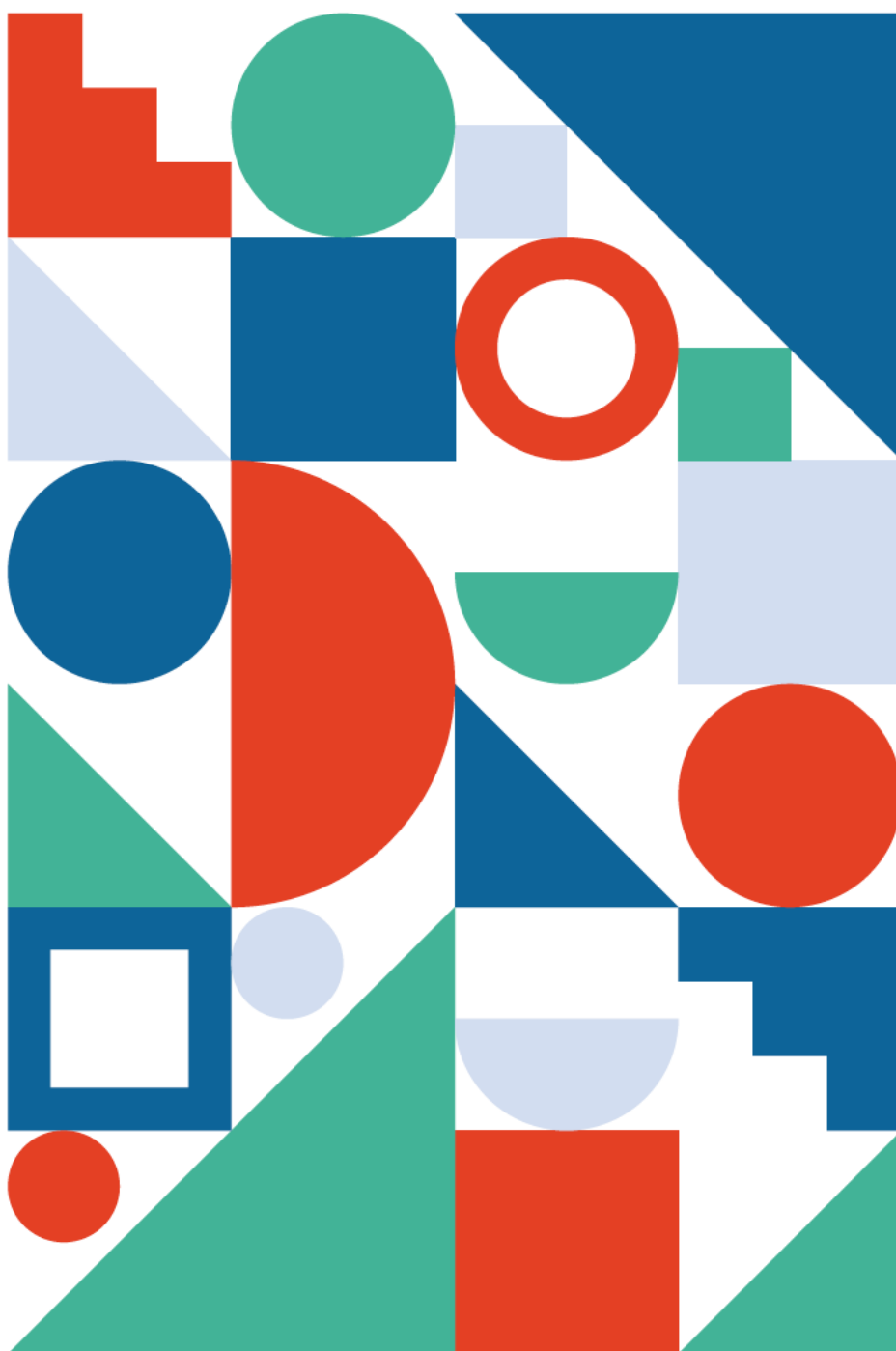
Vroeg en Nabij vertrekt van een bescheiden beleidsanalyse.

Hierin wordt vastgesteld dat kinderen en jongeren in een doorverwijzingscarrousel belanden en dat de verkokering de mogelijkheden beperkt om gezinnen nabij te zijn. Dit is een analyse

die minstens een kwarteeuw oud is. Ze heeft geleid tot integrale jeugdhulp. Vroeg en Nabij zou men dan ook een Integrale 3.0 kunnen noemen, waarbij men preventieve gezinsondersteuning, kinderopvang en jeugdhulp als een geheel ziet. Dat laatste staat dan voor een integrale beleidsvisie.

Niemand kan tegen het principe zijn om de regie zoveel mogelijk bij de gezinnen te leggen. De integratie van dienstverlening moet dan zorgen voor die regie, naast een basishouding bij hulpverleners. Wij vragen ons echter af of een verregaande samenwerking op voorzieningen- en casusniveau per definitie leidt tot meer regie bij gezinnen en kinderen. Die gedachte staat nochtans centraal in Vroeg en Nabij. Het neigt soms naar een geloof. De proof of the pudding is in the eating. Een geïntegreerd gezinsbeleid kan maar goed zijn als gezinnen, kinderen en jongeren er beter van worden, als gezinsondersteuners betekenisvol kunnen zijn voor die gezinnen en als organisaties de middelen hebben om het verschil mogelijk te maken.

Als Kenniscentrum Gezinswetenschappen willen wij verder bijdragen aan een praktijkgerichte wetenschappelijke onderbouw van het beleid.

Odisee
DE CO-HOGESCHOOL

Kenniscentrum Gezinswetenschappen
Huart Hamoiriaan 136, 1030 Schaarbeek
facebook.com/gezinswetenschappen
twitter.com/gezinswetensch
kczgzinswetenschappen.odisee.be | odisee.be